

Noam Čomski

MOĆ I TEROR

Prevela Tatjana Milosavljević

Beograd, 2013.

SADRŽAJ

Uvod	7
------------	---

DEO I

Intervju s Noamom Čomskim za film „Moć i teror“	13
---	----

DEO II

Američko oružje, ljudska prava i opšte zdravlje	45
---	----

DEO III

Govori i razgovori

Zašto nas mrze kad smo toliko dobri?	81
Obilazak Zapadne obale s Azmijem Bišarom	86
Medijske predrasude i Palestina	93
Kako da reagujemo?	100
Sjedinjene Države u svetu	109

DEO IV

Obamina era

Izbori u SAD i Irak	129
Američka spoljna politika na Bliskom istoku	160
Obraćanje Ujedinjenoj nacionalnoj antiratnoj koaliciji ...	186

Uvod

Neposredno nakon terorističkih napada 11. septembra, ionako zahtevan raspored obaveza Noama Čomskog postao je još intenzivniji. U mesecima koji su usledili, održao je veoma mnogo javnih govora i dao bezbroj intervjua, od toga mnoge za strane medije, koji su mu se obratili kao jednom od malobrojnih američkih intelektualaca aktivno suprotstavljenih agresivnom vojnom odgovoru Bušove administracije na napade.

Čomski je s nepokolebljivim ubeđenjem sigurno hiljadu puta ponovio svoj stav da se ne možemo baviti pitanjem terorizma slabih protiv moćnih a da se pritom ujedno ne suočimo i s „mnogo ekstremnijim terorizmom moćnih protiv slabih, o kojem se, međutim, ne govori“. Ovaj stav, potkrepljen nizom poučnih primera iz istorije, dokumenata i analiza, nije naišao na odziv u Vašingtonu i vodećim američkim medijima, ali je zato odjeknuo u široj javnosti u Sjedinjenim Državama i inostranstvu, koja se još jednom okrenula Čomskom, u potrazi za glasom razuma i savesti, koje on već decenijama predstavlja.

Glas Čomskog dopro je i do Japana, gde živim, u vidu prevoda njegove knjige *Jedanaesti septembar** (s podnaslovom

* 9-11, izd. Open Media/Seven Stories Press, 2001.

japanskog izdanja: *Amerika nije ovlašćena da se sveti!*), objavljenom navrat-nanos krajem novembra. Nadahnuti tom knjigom, producent nezavisne japanske filmske kompanije i ja počeli smo da pravimo planove za snimanje dokumentarnog filma o Čomskom i njegovom gledištu o terorizmu i američkoj moći. Ova knjiga je rezultat tog rada.

S tempom života Noama Čomskog upoznali smo se kad smo mu se početkom januara 2002. obratili u vezi s dokumentarcem. Odgovorio je kako bi rado sarađivao s nama na tom filmu, ali da prvi slobodan termin u rasporedu intervjuja ima tek u maju. U međuvremenu, predstoji mu putovanje na Svetski društveni forum u Porto Alegreu, u Brazilu, pa u Tursku, da svedoči na suđenju svom turskom izdavaču, i potom u Kolumbiju, ali i jednonedeljni boravak u Kaliforniji u martu. Biće mu drago da mu se pridružimo i snimimo te i sve ostale javne nastupe koje bude imao.

Odlučili smo da snimamo u Kaliforniji, gde je Čomski bio pozvan da održi dva predavanja na Katedri za lingvistiku na Univerzitetu Kalifornije u Berkliju. Za tih pet dana u Zalivskoj oblasti, Čomski je držao redovne konsultacije i susretao se sa studentima lingvistike i univerzitetskim profesorima; u „slobodno vreme“ držao je političke govore o najrazličitijim političkim temama (od kojih smo tri i snimili), kojima je ukupno prisustvovalo više od pet hiljada ljudi.

Poslednjeg dana, u petak, u Palo Altu, glas mu je već pucao i bio je mrtav umoran, ali kad je u balskoj dvorani hotela počeo da govori pred hiljadu pažljivih slušalaca, ništa od toga se nije primećivalo. Kako je veče odmicalo, njegova energija je samo rasla, od dugog govora o pretnji koju predstavljaju projektili postavljeni u svemiru pa do razgovora s publikom – zapravo

mini-govora, katkad dugih i po desetak minuta – u kojima je odgovarao na pitanja prisutnih.

Posle toga je proveo još četrdeset pet minuta strpljivo odgovarajući na pitanja dvadeset petoro najupornijih slušalaca. Najednom ga je u prstima uhvatio grč od potpisivanja silnih autograma i nasmejao se: „Više ne mogu ni da pišem.“ Čomski je živ čovek i možda jeste neumoran, ali ipak nije od čelika. Govorio je i dok je napuštao balsku dvoranu, pričajući prijatelju o nedavnom inspirativnom putovanju u kurdsku oblast u Turskoj.

Dok sam tih dana pratio Čomskog, uočio sam pre svega njegovu izuzetnu skromnost i velikodušnost. Ne doživljava sebe kao pokretača društvenih promena, već možda pre kao nekoga ko objavljivanjem informacija i analiza – rezultata svojih istraživanja – doprinosi njihovoj izvodljivosti. Stalno naglašava da izbor postoji i da je na svakome da odluči hoće li postupati u skladu s moralnim principima i primorati one na vlasti da rade isto.

Veliki utisak na mene ostavio je optimizam Noama Čomskog. Uprkos često uznemirujućem kritikovanju zloupotrebe američke moći, uvek je vedar i s nadom gleda u budućnost. Većinu govora završava pregledom značajnih dostignuća aktivizma ostvarenih u proteklih nekoliko decenija i zaključkom da su nam društvene promene i dalje nadohvat ruke.

Japanski filozof i aktivista Curumi Šunsuke, urednik japanskog izdanja ove knjige, pripisuje taj optimizam jasnim uvidu u istoriju, koji je Čomskom pružilo izučavanje lingvistike. „U kontekstu te duge istorije, ova i sledeća godina izgledaju kratke. Život u sadašnjosti, s verom u neprestano dejstvo ljudske aktivnosti kroz vreme – eto odakle potiče vedar izraz na licu Čomskog.“

Noam Čomski

Rad Noama Čomskog svima nama postavlja pitanje – i izazov: Je li opravdano biti optimista u doba pametnih bombi i nacionalističkih vlada? Odgovor, kao što Čomski ima običaj da kaže, umnogome zavisi od toga šta će ljudi poput vas i mene odlučiti da urade.

Džon Džankerman
Tokio
Januar 2003.

DEO I

Intervju s Noamom Čomskim Za film „Moć i teror“

Ovaj intervju, koji je vodio Džon Džankerman, održan je u kancelariji Čomskog u Masačusetskom tehnološkom institutu u Kembridžu 21. maja 2002.

P: Gde ste bili na dan [11. septembra 2001] kad se napad dogodio? Kako ste čuli za to?

Čomski: Čuo sam od jednog radnika iz komšiluka. Slučajno je prolazio i rekao mi da je video na televiziji. Tako sam, eto, saznao za to.

Koja je bila vaša prva reakcija?

Upalio sam radio da čujem šta se događa i onda, normalno, shvatio da se desio užasan zločin. Međutim, reagovao sam umnogome kao i svi ljudi širom sveta. Strašno je to zverstvo, ali osim ako ne živite u Evropi, Sjedinjenim Državama ili Japanu, to za mnoge nije ništa novo. Imperijalne sile se već stotinama

godina ponašaju tako prema ostatku sveta. To je istorijski događaj, ali, nažalost, ne po svojim razmerama ili prirodi zločina, već samo po tome ko su žrtve.

Ako pogledate stotine godina istorije, imperijalne zemlje su, u suštini, imune na takve događaje. Zločina ima koliko hoćete, ali dešavaju se negde drugde. Na primer, kad je Japan činio zverstva u Kini, koliko znam, nije bilo kineskih terorističkih napada na Tokio. Uvek je to negde drugde. I tako to ide već stotinama godina. Ovo je prva promena.

Nije naročito iznenađujuće. Već sam ranije govorio i pisao o tome, a može se naći i u stručnoj literaturi. Dobro se zna i sasvim je očigledno da je, uz savremenu tehnologiju, moguće da male grupe, koje ne poseduju bogzna kakvo tehnološko znanje, izvrše užasne zločine. Jedan od primera je i napad gasom u Japanu.*

Ovo o čemu govorim već godinama je poznato ljudima koji iole obraćaju pažnju. U profesionalnim žurnalima u Sjedinjenim Državama koji datiraju od pre 11. septembra možete naći članke u kojima se ističe kako uopšte ne bi bilo naročito teško izazvati nuklearnu eksploziju u Njujorku. U svetu, nažalost, postoji gomila nekontrolisanog nuklearnog oružja, na desetine hiljada komada, kao i sve moguće komponente potrebne za izradu. Danas su svima na raspolaganju informacije o tome kako napraviti malu „prljavu bombu“, to jest ono što nazivaju malom bombom; ona bačena na Hirošimu danas bi bila „mala bomba“. Međutim, ista ta bomba u sobi nekog njujorškog hotela uopšte ne bi bila zabavna.

* U martu 1995, pripadnici japanske grupe Aum Šinrikjo izvršili su napad na tokijsku podzemnu železnicu tako što su pustili otrovni gas sarin; poginulo je dvanaest ljudi, a hiljade su bile povređene.

Ne bi bilo nikakvih teškoća. Hoću reći, čak bi i neko s vrlo ograničenim sposobnostima mogao da prokrijumčari svašta preko kanadske granice, koja se ne čuva i ne može se zaštititi. Veoma je velika verovatnoća da se dogodi tako nešto u savremenom svetu, osim ako se problemima ne priđe zdravorazumski. A zdravorazumski pristup jeste pokušaj da shvatimo odakle ti problemi potiču.

Puko dizanje galame je beskorisno. Ako imate ozbiljnu nameru da pokušate da sprečite nove strahote, pokušaćete da saznate odakle potiču. A skoro svi zločini, ulični, ratni, koji god bili, obično u pozadini imaju nešto što poseduje elemente legitimnosti, koji se moraju uzeti u obzir. To važi, ponavljam, bilo da je reč o uličnom kriminalu ili ratnim zločinima neke agresivne sile.

Kad čuju ovu vašu kritičku analizu, neki ljudi vas optužuju da opravdavate teroriste. Kako reagujete na to?

Naprotiv, ni slučajno ih ne opravdavam. To je naprosto pitanje zdravog razuma. Ako vas nije briga hoće li biti novih terorističkih napada, onda u redu, nećemo obraćati pažnju na razloge. Ali ako vam je stalo da ih sprečite, normalno da ćete obraćati pažnju na razloge. To nema nikakve veze s opravdavanjem.

Veoma je zanimljivo to kako funkcionišu te kritike. Na primer, ako citiram navode iz *Vol strit žurnala* o razlozima koji leže u pozadini nastanka grupa poput Bin Ladenove, optužić me da sam apologeta, ali istu optužbu neće uputiti na adresu *Vol strit žurnala*, čije sam navode citirao, a iz kojih se tačno vidi šta je sve uzrok. Te ljude zabrinjavaju samo kritike na račun američke politike.

Ako materijal potiče iz *Vol strit žurnala* ili ako sam naveo podatke iz državnih dokumenata s kojih je skinut pečat poverljivosti, a koji se bave istim problemom od pre četrdeset godina, ja sam apologeta, a Nacionalni savet za bezbednost i *Vol strit žurnal* nisu. Zato što neodobravanje i nepokoravanje doživljavaju kao pretnju. Međutim, tumačiti napor da proniknete u razloge kao apologetski stav jednostavno je detinjasto, bez obzira na to o kakvom je zločinu reč.

Pomenuli ste bombu bačenu na Hirošimu. Nedavno smo čuli – u Japanu se to ne naziva tako – da se mesto napada na Svetski trgovinski centar naziva nultom tačkom.

Tačno.

Kod Japanaca koji su preživeli atomske bombe bačene na Nagasaki i Hirošimu reči „nulta tačka“ izazivaju vrlo složena osećanja. Zanima me vaše mišljenje o tome.

Zanimljivo je da ovde skoro niko ne razmišlja o tome. Slobodno proverite. Hoću da kažem, nisam video nikakav napis u štampi ili obiman komentar na tu temu koji bi ukazao na to. To prosto nije u svesti ljudi.

Ali ta reč...

Odatle potiče, svakako. To je potpuno neosporno. Odmah mi je upalo u oči.

Zato se ljudi lako povežu s njom.

Razumem. Ali ona ovde nema to značenje, jer ovde je priča ista kao i pre. Zverstva koja počinite negde drugde ne postoje. Tako to može da ide stotinama godina. Mislim, uzmimo Sjedinjene Države. Zašto sada sedim ovde? Dakle, sedim ovde zato što su nekakvi verski fundamentalisti iz Engleske došli ovamo i počeli da zatiru lokalno stanovništvo, a onda je za njima pohrlila gomila drugih i zatrla i ostatak lokalnog stanovništva. To nije mala stvar, govorimo o milionima ljudi.

A ljudi toga doba su vrlo dobro znali šta rade. Uopšte nisu preispitivali svoje postupke. Međutim, otad su prošli vekovi i to jednostavno više nije deo svesti. Štaviše, vrlo je upečatljiva činjenica da su tek aktivizam iz šezdesetih godina prošlog veka i buđenje do kog je on doveo iznedrili značajnu promenu u tom pogledu, i to prvi put u američkoj istoriji. Posle tri stotine godina to pitanje je postalo nešto o čemu su ljudi konačno počeli da razmišljaju.

Kad sam bio klinac, igrali smo se kauboja i Indijanaca. Mi smo bili kauboји i ubijali smo Indijance. Nikad se nismo zamerali suvišnim razmišljanjem o tome. To, međutim, ne važi za moju decu.

Ponovo u vezi s Japanom, šta mislite o učešću japanske vlade u intervenciji u Avganistanu?

Mislim da nema vlade koja se nije polomila da se pridruži koaliciji na čelu sa SAD, svaka iz nekih svojih razloga. Jedna od prvih zemalja koje su joj se oduševljeno priključile bila je Rusija. Zašto Rusija? Zato što želi ovlašćenje da se aktivnije baci na vršenje vlastitih strašnih zločina u Čečeniji. Kina se vrlo rado priključila, ushićena iznenadnom američkom podrškom represiji

u zapadnoj Kini. U „antiterorističku koaliciju“ je raširenih ruku primljen i Alžir, jedna od najvećih terorističkih država na svetu.

Možda najupečatljiviji primer, koji vam zaista kazuje nešto o zapadnim intelektualcima, jeste Turska. Turske trupe su sad u Kabulu, ili će uskoro biti tamo, a Sjedinjene Države ih plaćaju da vode „rat protiv terorizma“. Zašto je Turska ponudila trupe? Štaviše, oni su prvi Sjedinjenim Državama ponudili i trupe za Avganistan, a objasnili su i zašto. Uradili su to iz zahvalnosti – zato što je Amerika bila jedina zemlja spremna da im pruži podršku u masovnim zločinima koje su poslednjih nekoliko godina sprovodili na jugoistoku Turske.

To nije nikakva davna prošlost – štaviše, još traje. Neke od najstrašnijih zločina počinili su devedesetih godina prošlog veka, hoću reći, mnogo pre ičega za šta je Slobodan Milošević optužen da je uradio na Kosovu, naravno, mnogo pre NATO bombardovanja.

A otprilike u isto vreme vršeni su zločini nad skoro četvrtinom stanovništva jugoistočne Turske, nad Kurdima, koji su i danas izloženi strašnom ugnjetavanju. Milioni njih oterani su iz svojih domova, hiljade sela srušeno je sa zemljom, pobijene su desetine hiljada ljudi – svi zamislivi vidovi varvarske torture.

Klinton ju je neštedimice snabdevao oružjem. Turska je postala vodeći kupac oružja u svetu, ako se izuzmu Izrael i Egipat, koji spadaju u drugu kategoriju. I vrlo je zahvalna što su Sjedinjene Države bile tako voljne da im pomognu u sprovođenju masovnog državnog terora. Kao nagradu, sada se bori u „ratu protiv terorizma“. Činjenica da su zapadni intelektualci u stanju da to gledaju i ništa ne kažu zaista je impresivno svedočanstvo o disciplinovanosti obrazovanih ljudi.

Štaviše, još pre 11. septembra, pedeseta godišnjica NATO-a poklopila se s bombardovanjem Srbije 1999. To je bilo sporno

pitanje. Zar nije strašno? Kako smemo da tolerišemo zločine tako blizu granica NATO-a? To je bila glavna tema. Niko pak ni reč nije rekao o tome kako se takvi zločini mirne duše tolerišu *unutar* NATO pakta – ne preko njegovih granica, nego u njemu – i ne samo to, nego imaju i ogromnu podršku NATO-a.

Dakle, imamo Sjedinjene Države koje na sve moguće načine podržavaju zločine velikih razmera i u okviru NATO-a, dok se u isto vreme u Vašingtonu lideri zapadnih zemalja sastaju i jadikuju nad zločinima koji se dešavaju van granica NATO pakta i kuju sebe u zvezde zbog bombardovanja – pritom tvrde kako to nije tačno – „namenjenog da spreči zverstva“. I nigde ni reči komentara u vezi s tim. Pisao sam o tome, ali svako ko se drznuo da iznese komentar proglašen je za branioca srpskih zločina, baš kao što ste i sami rekli.

Ponavljam, ovo je primer neverovatne disciplinovanosti. Mislim da nijedna totalitarna država nije dosegla toliki stepen stege. To je vrlo iznenađujuća činjenica, s obzirom na to da govorimo o Zapadu. Ne znam je li to upalo u oči nekom u Japanu, ali po meni je to krajnje dramatično.

Štaviše, baš danas po podne dao sam intervju za veliki nemački časopis i ukazao sam na nešto što bi trebalo da znaju, a to je da su Sjedinjene Države primarni snabdevač Turske i da je Nemačka odmah iza njih, na drugom mestu. Šta je s tim? Svi se kao brinu kako da zaustave terorizam. Da, a postoji krajnje jednostavan način: prestanite da učestvujete u njemu! Već samo to će u ogromnoj meri smanjiti količinu terorizma u svetu.

To, u različitim stepenima, važi za maltene sve zemlje za koje znam, ali pre svega za Sjedinjene Države, Britaniju, Nemačku i neke druge. Međutim, vlade – ali i intelektualci – reaguju onako kako sam opisao.

Reč je o zapanjujućim dvostrukim aršinima, i o licemerju, rekao bih. Pošto živim u Japanu, tamo često razgovaramo o potrebi da Japanci preuzmu odgovornost za zločine koje su počinili u Drugom svetskom ratu. Razume se, uvek odmah na početku moram da kažem kako potičem iz zemlje koja se umešala u rat u Vijetnamu i pobila milione ljudi, a već sledećeg meseca sasvim zaboravila na to.

Čudo jedno u kojoj su meri ljudi to zaboravili. Pre samo dva meseca, u martu 2002, navršilo se tačno četrdeset godina od objave da su Sjedinjene Države napale Južni Vijetnam, da američki piloti bombarduju tu zemlju, da su upotreбили hemijsko naoružanje da unište useve i da su počeli da šalju milione ljudi u koncentracione logore.

Sve se to događalo u Južnom Vijetnamu. Nije bilo nikakvih Rusa, nikakvih Kineza ili Severnovijetnamaca, budući da se potonjima nije dopuštalo da borave u vlastitoj zemlji.* Prosto su SAD otvoreno objavile rat Južnom Vijetnamu, a na četrdesetogodišnjicu nije bilo nikakve komemoracije zato što za to niko i ne zna. Nije važno. Dakle, ako neko nama nešto uradi, to je kraj sveta. Međutim, ako mi nešto uradimo njima, to je sasvim normalno, zašto bismo uopšte i pričali o tome?

Tako je i u Japanu.

Mislim da je u Japanu bolje. Japan je bio poražen; poražene zemlje su prisiljene da obrate izvesnu pažnju na to šta rade, dok pobednici nisu. Pogledajte samo Tokijski proces. Ti ljudi su van

* Aludira na podelu Vijetnama 1954, koja se dogodila kao posledica posleratnog poigravanja velikih sila. (Prim. prev.)